

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji pn. „Harmonisation of Private Antitrust Enforcement: A Central and Eastern European Perspective” (2–4 lipca 2015 r., Hotel Supraśl)

W dniach 2–4 lipca 2015 r. w Supraślu odbyła się Międzynarodowa Konferencja pn. „Harmonisation of Private Antitrust Enforcement: A Central and Eastern European Perspective” zorganizowana przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku (Katedrę Prawa Gospodarczego Publicznego) oraz Centrum Studiów Antymonopolowych i Regulacyjnych Uniwersytetu Warszawskiego (CARS). Konferencja została poświęcona w szczególności zagadnieniom związanym z koniecznością implementowania przez państwa członkowskie Unii Europejskiej dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z dnia 26 listopada 2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego (dalej jako Dyrektywa Odszkodowawcza).

Konferencję poprzedzono spotkaniem Competition Law and Regulation. Academic Network. Europe – Visegrad, Balkan Baltic, East (CRANE), podczas którego Dyrektor CARS prof. dr hab. Tadeusz Skoczny przedstawił wstępne założenia i cele CRANE.

Następnie konferencję otworzyła dr hab. Anna Piszcz (Uniwersytet w Białymstoku), która w krótkim przemówieniu wprowadzającym powitała uczestników oraz przedstawiła założenia i zakres tematyczny konferencji.

W dalszej kolejności uczestnicy zostali powitani przez Dziekana Wydziału Prawa prof. dr hab. Emila W. Pływaczewskiego, który podkreślił, że międzynarodowy charakter konferencji stanowi znakomitą okazję do wymiany doświadczeń państw Europy Środkowej i Wschodniej dotyczących zagadnień związanych z prywatnoprawnym modelem egzekwowania prawa konkurencji w państwach. Jednocześnie wskazał, że zorganizowana konferencja jest efektem owocnej współpracy Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku i CARS, zaś współorganizatorzy spotkali się z przychylnością m.in. Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Sądu Najwyższego.

Następnie Wiceprezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów Bernadeta Kasztelan-Świetlik w krótkim wystąpieniu wskazała, że publicznoprawny i prywatnoprawny model egzekwowania prawa konkurencji muszą się wzajemnie uzupełniać. Rolą organu antymonopolowego jest wykrywanie i karanie najcięższych naruszeń prawa konkurencji. Jednakże stosowanie prawa konkurencji przez organ antymonopolowy musi być uzupełnione o prywatnoprawne mechanizmy egzekwowania prawa konkurencji. Podkreśliła, że przyjęcie Dyrektywy Odszkodowawczej powinno wpłynąć na zmniejszenie barier w prywatnoprawnym egzekwowaniu prawa konkurencji. Jednocześnie poinformowała, że obecnie polskie Ministerstwo Sprawiedliwości rozpoczęło już prace mające na celu implementację Dyrektywy Odszkodowawczej do polskiego porządku prawnego.

Następnie uczestnicy zostali powitani przez Dyrektora CARS prof. dr hab. Tadeusza Skoczno.

Referat otwierający konferencję został wygłoszony przez prof. Sofię O. Pais z Katolickiego Uniwersytetu Portugalii, Szkoły Prawa w Porto, która przedstawiła portugalski model prywatnoprawnego egzekwowania prawa konkurencji oraz najważniejsze problemy wiążące się z koniecznością implementacji przez Portugalie Dyrektywy Odszkodowawczej. Wskazała, że prawo portugalskie nie zawiera szczególnych regulacji dotyczących procedury dochodzenia roszczeń wynikających z naruszenia prawa konkurencji, co oznacza, że postępowania te prowadzone są zgodnie z regułami określonymi w portugalskiej ustawie antymonopolowej, kodeksie cywilnym oraz kodeksie postępowania cywilnego. Pomimo wydania wielu decyzji dotyczących naruszenia prawa konkurencji, przykładów prywatnoprawnego egzekwowania prawa konkurencji jest w Portugalii niewiele. Prof. Sofia O. Pais podkreśliła, że dotychczas publicznoprawne egzekwowanie prawa konkurencji pełniło dominującą rolę i ten stan nie powinien ulec zmianie, zaś prywatnoprawne egzekwowanie reguł konkurencji powinno pełnić funkcję uzupełniającą. Po wygłoszonym referacie uczestnicy dyskutowali na temat możliwości wykorzystywania powództw zbiorowych w celu dochodzenia roszczeń wynikających z prawa konkurencji w Portugalii oraz przyczyn niewielkiej liczby spraw dotyczących prywatnoprawnego stosowania prawa konkurencji. Prof. Sofia O. Pais wskazała, że przyczyną niewielkiego zainteresowania w poszukiwaniu prywatnoprawnej ochrony jest z jednej strony brak tradycji prywatnoprawnego egzekwowania prawa konkurencji i wynikająca z tego nieświadomość konsumentów w zakresie regulacji prawnych, a z drugiej – fakt, że odszkodowania, które mogłyby być przyznane, byłyby bardzo niskie.

Drugiego dnia odbyły się cztery sesje. Pierwszy panel moderowany przez prof. Sofię O. Pais poświęcony został materialnoprawnym wyzwaniom związanym z harmonizacją prywatnoprawnego egzekwowania prawa konkurencji.

Pierwszy referat w tej części wygłoszony wspólnie przez prof. Alexandra Svetlicinii'ego (Uniwersytet w Makau, Chiny) i prof. Marco Bottę (Uniwersytet Wiedeński, Austria) został poświęcony zjawisku parasola cenowego („*umbrella pricing*”). Prof. Alexandr Svetlicinii przedstawił model działania parasoli cenowych, zwracając szczególną uwagę na regulacje zawarte w prawie amerykańskim dotyczące dochodzenia roszczeń wynikających z porozumień cenowych. Podkreślił także, że nawet jeżeli jedynie kilka przedsiębiorstw jest stroną porozumienia cenowego, także inne podmioty gospodarcze, niebędące stronami tego porozumienia, faktycznie z takiego porozumienia mogą czerpać korzyści. Dochodzenie roszczeń wynikających z porozumień cenowych jest niezwykle trudne z uwagi na konieczność wykazania związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy zawarciem porozumienia cenowego a powstaniem szkody, a także z uwagi na konieczność wykazania wysokości szkody. Następnie prof. Marco Botta przedstawił problemy związane z dochodzeniem roszczeń wynikających ze zjawiska parasola cenowego na podstawie prawa unijnego dotyczące zwłaszcza braku ogólnego standardu związku przyczynowo-skutkowego, jaki musi zaistnieć, aby możliwe było formułowanie roszczeń prywatnoprawnych.

Następnie referat wygłosiła prof. Agata Jurkowska-Gomułka (Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie). W swoim wystąpieniu pokreśliła, że prywatnoprawny i publicznoprawny model egzekwowania prawa konkurencji przenikają się nawzajem i aby każdy z tych modeli mógł właściwie spełniać swoje funkcje, orzecznictwo powinno wypracować

odpowiedni balans pomiędzy tymi modelami. Prof. Agata Jurkowska-Gomułka nie podziela obaw dotyczących trudności w ustaleniu wysokości poniesionej szkody na skutek naruszenia prawa konkurencji i zwróciła uwagę na to, że prawo konkurencji nie jest jedynym obszarem, w którym pojawiają się trudności związane z ustalaniem wysokości szkody. Wyraziła opinię, że implementacja Dyrektywy Odszkodowawczej do polskiego porządku prawnego nie wpłynie znacząco na zwiększenie popularności prywatnoprawnego dochodzenia roszczeń wynikających z naruszenia prawa konkurencji.

Ostatnie wystąpienie w tym panelu wygłosiła dr hab. Anna Piszcz, wskazując na te obszary, które w zbyt małym stopniu zostały poruszone w Dyrektywie Odszkodowawczej. Prof. Anna Piszcz zwróciła uwagę na to, że brak jest uzasadnienia dla ograniczenia Dyrektywy Odszkodowawczej wyłącznie do roszczeń odszkodowawczych. Natomiast fakt, że reguluje ona jedynie tego typu roszczenia, doprowadzi do tego, że harmonizacja przepisów regulujących prywatnoprawne egzekwowanie prawa konkurencji będzie jedynie fragmentaryczna. Dlatego też Dyrektywa Odszkodowawcza nie powinna zakończyć harmonizacji prywatnoprawnego egzekwowania prawa konkurencji.

W drugim panelu, moderowanym przez dr. Macieja Bernatta (Uniwersytet Warszawski), przedstawione zostały referaty dotyczące wyzwań proceduralnych związanych z przyjęciem Dyrektywy Odszkodowawczej.

Pierwsze wystąpienie w tej części wygłosił prof. Aleš Galič (Uniwersytet w Ljubljanie, Słowenia) poświęcone zagadnieniu ujawniania dokumentów w procesie prywatnoprawnego dochodzenia roszczeń. Zwrócił uwagę na to, że prywatnoprawne dochodzenie roszczeń nie jest możliwe bez zapewnienia szerokiego dostępu do informacji oraz dokumentów. Dlatego też proceduralne narzędzia umożliwiające dostęp do informacji i dokumentów są szczególnie istotne dla rozwoju tego modelu stosowania prawa konkurencji. Omawiając rozwiązania w tym zakresie zawarte w Dyrektywie Odszkodowawczej, wskazał, że implementacja Dyrektywy Odszkodowawczej będzie wymagała znacznie większych działań niż tylko technicznego dostosowania postępowania cywilnego. Zwrócił uwagę na to, że w wielu kluczowych aspektach dotyczących ujawniania dokumentów porządku prawnego państw członkowskich zawierają fundamentalne różnice, wskazując na ich przykłady na podstawie prawa słoweńskiego. Dlatego też w niektórych państwach członkowskich implementacja będzie wymagała dokonania zmiany fundamentalnych zasad proceduralnych, ponieważ wprowadzenie wymaganych przez Dyrektywę Odszkodowawczą zmian jedynie w obszarze prawa konkurencji byłoby nieskuteczne.

Następnie referat wygłosiła prof. Vlatka Butorac Malnar (Uniwersytet w Rijece, Chorwacja), która zwróciła uwagę na to, że kartele mają największą liczbę ofiar spośród wszystkich naruszeń prawa konkurencji. Dodatkowa trudność w dochodzeniu roszczeń przez ofiary karteli polega na tym, że kartele są tak poufne, że nawet organy konkurencji mają trudności w zgromadzeniu dowodów potwierdzających istnienie porozumienia. Zatem skoro organ antymonopolowy napotyka tak znaczne problemy przy pozyskiwaniu dowodów, to tym bardziej oczekiwanie, że zostaną one zdobyte przez osobę prywatną, byłoby naiwne. Prof. Vlatka Butorac Malnar zwróciła uwagę na to, że najczęściej kartele są ujawniane na skutek procedur *leniency* i *settlement*. Z drugiej strony skorzystanie z tych procedur będzie ułatwiało ukrycie informacji i dokumentów przed poszkodowanymi. Istnieje zatem ryzyko, że przedsiębiorcy będą jeszcze chętniej korzystali z procedur

leniency i *settlement*, aby ukryć dokumenty i utrudnić dochodzenie roszczeń przez podmioty poszkodowane.

Ostatnie wystąpienie w drugim panelu wygłosiła Anna Gulińska (radca prawny, Dentons Europe Oleszczuk sp.k., Warszawa), która przedstawiła główne problemy związane z dostępem do dokumentów zgromadzonych w postępowaniu antymonopolowym w Polsce. Zwróciła uwagę na to, że w polskim postępowaniu cywilnym powód zobowiązany jest do przedstawienia faktów oraz dostarczenia dowodów na ich poparcie. Jednocześnie procedura cywilna wprowadza ograniczenia czasowe, w których możliwe jest wnioskowanie o przeprowadzenie dowodu, co także niekorzystnie wpływa na rozwój prywatnoprawnego modelu egzekwowania prawa konkurencji w Polsce.

Trzeci panel moderowany przez dr hab. Annę Piszcz został poświęcony korzyściom konsumentów związanym z przyjęciem Dyrektywy Odszkodowawczej.

Jako pierwszy w tym panelu referat przedstawił prof. Rafał Sikorski (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), który zwrócił uwagę na to, że szkody poniesione przez konsumentów najczęściej osiągają niewielkie rozmiary. Dlatego też dochodzenie roszczeń przez pojedynczych konsumentów jest mało prawdopodobne. Porównał model dochodzenia roszczeń w USA oraz w UE, zwracając uwagę na podstawową różnicę – w USA problem nadmiernie wygórowanych odszkodowań, przenoszących wartość szkody, nie istnieje. Natomiast w prawie unijnym rolą odszkodowania jest naprawienie szkody, co oznacza, że odszkodowanie nie może przewyższać samej szkody.

Następnie referat wygłosił dr Raimundas Moisejevas (Uniwersytet Michała Römera, Wilno, Litwa), który poruszył zagadnienia związane z konsensualnym stosowaniem prawa konkurencji. Zwrócił uwagę na to, że skorzystanie z konsensualnych metod stosowania prawa konkurencji może okazać się korzystne dla naruszcyciela – z jednej strony umożliwia ono redukcję kary pieniężnej, z drugiej zaś – otwiera drogę do ograniczenia odpowiedzialności wobec poszkodowanego. W jego ocenie Dyrektywa Odszkodowawcza może zachęcać do sięgania po alternatywne metody rozwiązywania sporów powstałych na tle prawa konkurencji, co może okazać się korzystne dla konsumentów, jako że nie będą oni musieli ponosić wysokich kosztów związanych z dochodzeniem roszczeń na drodze sądowej.

W ostatnim panelu tego dnia moderowanym przez prof. Tadeusza Skoczego poruszone zostały zagadnienia dotyczące prywatnoprawnego egzekwowania prawa konkurencji przez państwa Europy Środkowej i Wschodniej, niebędące członkami Unii Europejskiej.

Pierwszy referat został zaprezentowany przez Ermala Nazifi (doktorant, Uniwersytet Tirański, Albania), który przedstawił ewolucję prawa konkurencji w Albanii, zwracając szczególną uwagę na problemy związane z wykazaniem przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej (naruszenie, szkoda i związek przyczynowo-skutkowy). Wskazał, że efektywne prawo konkurencji jest niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania gospodarki i dodatkowo jest ono warunkiem przystąpienia Albanii do Unii Europejskiej. Jednakże implementowanie przez Albanie unijnych rozwiązań nie powinno w jego ocenie sprowadzać się do automatycznego powielania tych rozwiązań, ale również powinno uwzględniać aktualne rozwiązania przyjęte w krajowym porządku prawnym.

Następnie wystąpienie zaprezentowały wspólnie prof. Anzhelika Gerasymenko oraz prof. Nataliia Mazaraki (Kijowski Narodowy Uniwersytet Handlu i Ekonomii, Ukraina). Prof. Nataliia

Mazaraki przedstawiła regulację umożliwiającą dochodzenie prywatnoprawnych roszczeń wynikających z naruszeń prawa konkurencji na Ukrainie oraz omówiła główne przeszkody utrudniające skuteczne egzekwowanie tych roszczeń. Wśród nich wymieniła psychologiczne bariery, które zniechęcają podmioty uprawnione do poszukiwania ochrony w postępowaniu sądowym, trudności z ustaleniem wysokości odszkodowania oraz problemy związane z uzyskiwaniem dowodów potwierdzających naruszenie. W dalszej części prof. Anzhelika Gerasymenko w szerszym zakresie przedstawiła zasady ustalania wysokości szkody w prawie ukraińskim i porównała je z modelem unijnym.

Jako ostatni w tej części wystąpił Zurab Gvelesiani (doktorant, Centralny Uniwersytet Europejski, Budapeszt, Węgry), który przedstawił krótką historię rozwoju prawa konkurencji w Gruzji. Początki prawa konkurencji w tym kraju sięgają 1992 r., kiedy uchwalono pierwszą ustawę antymonopolową. Następnie przedstawił obowiązujące w Gruzji zasady dotyczące dochodzenia roszczeń wynikających z naruszenia prawa konkurencji.

Trzeciego dnia odbył się panel poświęcony prywatnoprawnemu egzekwowaniu prawa konkurencji w państwach Europy Środkowej i Wschodniej, będących członkami Unii Europejskiej, który został poprowadzony przez prof. Agatę Jurkowską-Gomułkę.

Pierwszy referat w tej części wygłoszony wspólnie przez prof. Rimantasa Antanasa Stanikunasa (Uniwersytet Wileński, Litwa) i Arunasa Burinskasa (doktorant, Uniwersytet Wileński, Litwa) dotyczył zagadnień związanych z interakcjami pomiędzy publicznoprawnym a prywatnoprawnym modelem egzekwowania prawa konkurencji na Litwie. Ustawa antymonopolowa na Litwie umożliwia dochodzenie roszczeń przez osoby poszkodowane naruszeniem prawa konkurencji, zaś publicznoprawny model egzekwowania prawa konkurencji wspiera dochodzenie roszczeń przez osoby poszkodowane. Tym niemniej, litewskie prawo krajowe wymaga bardziej szczegółowych regulacji dotyczących dochodzenia roszczeń przez podmioty poszkodowane.

W kolejnym wystąpieniu dr Ondrej Blažo (Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie, Słowacja) przedstawił problemy dotyczące dochodzenia roszczeń prywatnoprawnych na Słowacji, które dotyczą przede wszystkim następujących sfer: pozyskania dowodów, ustalenia podmiotu odpowiedzialnego, przedawnienia roszczeń oraz ustalenia wysokości szkody.

Ostatni referat w tym panelu wygłosiła Katarzyna Lis-Zarrias (sędzia, Ministerstwo Sprawiedliwości), która przedstawiła tło negocjacji Dyrektywy Odszkodowawczej, a następnie omówiła podstawowe problemy wiążące się z implementacją dyrektywy do polskiego porządku prawnego. Dotyczą one między innymi metod implementacji Dyrektywy Odszkodowawczej. W ocenie Katarzyny Lis-Zarrias najlepszym rozwiązaniem byłoby stworzenie odrębnego aktu prawnego, a nie wprowadzanie zmian do aktów już istniejących. Kolejnym zagadnieniem jest kwestia zakresu implementacji – jeżeli reguły wynikające z tej dyrektywy zostałyby ograniczone wyłącznie do spraw z zakresu prawa konkurencji, to w praktyce istniałyby dwie odrębne procedury dochodzenia odszkodowań – jedna w sprawach z zakresu prawa konkurencji, a druga w pozostałych. Takie rozwiązanie może z kolei utrudniać prowadzenie postępowania, ponieważ w trakcie postępowania sprawa może na skutek ujawnienia nowych faktów i dowodów zmienić swój charakter.

Na zakończenie ostatniego panelu oraz całej konferencji przeprowadzona została dyskusja dotycząca problematyki objętej zakresem tematycznym konferencji, podczas której poruszone zostały

w szczególności zagadnienia dotyczące ekonomicznych aspektów prywatnoprawnego egzekwowania prawa konkurencji oraz wpływu na rozwój prywatnoprawnego egzekwowania reguł konkurencji rozwiązań, stosownie do których organ ochrony konkurencji miałby działać jako amicus curiae w postępowaniu cywilnym. Dyskusję oraz całą konferencję podsumowała dr hab. Anna Piszcz, która jednocześnie podziękowała wszystkim uczestnikom za przybycie.

W konferencji udział wzięli przedstawiciele środowiska naukowego związanego z prawem konkurencji głównie z państw Europy Środkowej i Wschodniej. Językiem wykładowym konferencji był język angielski.

Paulina Korycińska

doktorantka w Katedrze Prawa Gospodarczego Publicznego Uniwersytetu w Białymstoku
radca prawny w Kancelarii Radców Prawnych Bieluk i Partnerzy
p.korycinska@gmail.com